

Aino Kallaksen sydämessä

Silja Vuorikuru: *Aino Kallas. Maailman sydämessä*. Helsinki: SKS 2017, 322 s.

Aino Kallaksen tuotanto on houkutellut kirjallisuudentutkijoita puoleensa vuosituuhannenvaihteen jälkeen. Kenties hänen taiteilijahahmonsa – maailmalle kuuluva, itsenäinen ja seksuaalisesti rohkea nainen – on vastannut joitain aikamme ihanteita ja haaveita. Samaan aikaan Kallaksen pääteos *Sudenmorsian* (1928) on vahvistanut asemaansa suomalaisessa kaanonissa, ja hänen vaikutuksensa näkyy monien nykykirjailijoiden, kuten Johanna Sinisalon tai Sofi Oksasen, tuotannossa.

Kallaksen ainutlaatuista elämäntyötä on analysoitu viime vuosina useissa väitöskirjoissa, kuten Kukku Melkaksen *Historia, halu ja tiedon käärme Aino Kallaksen tuotannossa* (2006), Maarit Leskelä-Kärjen *Kirjoittaen maailmassa. Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä* (2006) ja Leena Kurvet-Käosaarin väitöksessä *Embodied Subjectivity in the Diaries of Virginia Woolf, Aino Kallas and Anais Nin* (2006). Viimeisin väitös on Silja Vuorikurun *Kauneudentempelin ovella. Aino Kallaksen tuotanto ja raamatullinen subteksti* (2012), jonka ohessa ilmestyi myös kadonneeksi julistettu näytelmä *Bathseba* (1910). Ennen väitöstään Vuorikuru ehti toimittaa teoksen *Elämisen taiteesta. Aino Kallaksen ja Anna-Maria Tallgrenin kirjeenvaihtoa kolmelta vuosikymmeneltä* (2008).

Viimeistään *Aino Kallas. Maailman sydämessä* -elämäkerran myötä Vuorikuru haastaa Kai Laitisen valta-aseman Kallas-tutkimuksessa. Vuorikurun kunnianhimo näkyy muun muassa siinä, kuinka selkeää eroa elämäkerta hakee Laitisen henkilö- ja kulttuurihistoriallisiin tutkimuksiin. Kun *Turun Sanomien* kriitikko Jouko Grönholm moitti (13.7.2017) Vuorikurun teoksen mainostamista ensimmäisenä Kallaksen elämäkertana Laitisen töiden sijasta, Vuorikuru, johtamansa Kallas-seuran arvovallalla, laati julkisen vastineen, jossa painotettiin Laitisen tutkimusten edustavan selvitystä tuotannon päälinoista ja taustasta eikä niinkään perinteistä elämäkertaa. (25.7.2017). Ehkä oikaisu kielii myös siitä, kuinka suuri painoarvo sanalla *ensimmäinen* on elämäkertojen markkinoinnissa.

Maailman sydämessä on ehtinyt kerätä paljon kiitosta. Arvostelut kertovat paitsi elämäkerran korkeasta laadusta myös Kallaksen valovoimaisuudesta: sekä kirjailija että hänen tuotantonsa näyttävät kiinnostavina lukevan yleisön silmissä, eivät ainoastaan tutkijoiden suurennuslasien alla. Lehtikritiikkejä lukiessa syntyy kuitenkin valitettavan usein vaikutelma, että Kallaksen tuotteen elämän suurimpiin ansioihin kuuluu rooli Eino Leinon muusana, vaikka mainio elämäkerta todistaa toista.

Maailman sydämessä nostaa hienosti esiin myös kirjallisuudentutkimusta aikana, jolloin tieteenala kaipaa kipeästi myönteistä näkyvyyttä. Panu Rajala on saavuttanut viime vuosina miltei kansallisen monopoliaseman kirjailija-elämäkertojen markkinoilla. Kirjallisuudentutkijat asennoituvat Rajalaan usein happamasti mutta sivuuttavat sen kiusallisen seikan, että hänen tyyliään ovat kiitelleet niin kustannusalan ammattilaiset kuin suuri yleisö.

Elämäkerta onkin kirjallisuudentutkijoille vaikea laji – kaikki tutkijat eivät edes tunnusta lajia osaksi kirjallisuustieteen pyhää piiriä. Niinpä elämäkerturin tunnesiteet kohteeseen piilotetaan usein akateemiseen yliasiallisuuteen, ja omakohtaiset arviot ja arvelut kätketään rivien väliin niin hienovaraisiksi vihjeiksi, että niiden äärellä voi yskähtää vain toinen tutkijakammionsa pölyssä herkistynyt hiiri.

Akateemisten puhetapojen verevöittäminen vetäväksi kerronnaksi on aina haaste. Valmistellessaan omaa Kallas-väitöskirjaansa Kai Laitinen luopui suunnitelmistaan kirjoittaa tavanomainen elämäkerta: omien sanojensa mukaan hän ei halunnut kertoa kuivasti sellaista, joka oli kerrottu elävämmin juuri julkaistuissa Kallaksen päiväkirjoissa. Niin miellyttävänä kuin Vuorikurun kieltä pidänkin, on tunnustettava, että olisin aika ajoin kaivannut enemmän elävöittäviä otteita eri aikalaislähteistä, kuten arvosteluista, kirjeistä tai päiväkirjoista, joita ei ole hetkeen kirjakauppojen hyllyiltä löytynyt.

Maailman sydämessä -teoksessa Kallaksen tuotanto ja elämä etenevät perinteisesti rinnan, varmasti ja luotettavasti. Suurta yleisöä muistutetaan kirjallisuudentutkijoiden neuroottisesta hokemasta, ettei kirjailijaa voi samaistaa tuotantoonsa. Neuvo lienee yhä viisas kirjallisuuden tavalliselle kuluttajalle, mutta samalla herää kysymys: miten sitten kaunokirjallinen teos ilmentää tai mallintaa tekijänsä yksilöllistä kokemus- tai elämismaailmaa? Kallaksen tuotannon monia piirteitä voidaan selittää vaikkapa balladin lajilla, mutta toisaalta elämäkerrassa voisi pohtia sitä, miksi kirjailija kokee jonkun tietyn lajin itselleen läheiseksi.

Vuorikuru käsittelee Kallaksen tuotantoa kuitenkin taitavasti. Tutkijana hän pysyttelee paljon väitöskirjastaan tutulla maaperällä keskittyessään teosten raamatullisiin viittauksiin. Kallaksen tuotannossa näitä intertekstejä voi tuskin painottaa liikaa. Kirjailijan tyyli ammentaa paljon rakkaussuhteesta vuoden 1776 *Raamatun* käännökseen, jonka rytmejä ja sanamuotoja Kallas tavoitteli. Tämä arkaainen avain hänen kielensä kauneuteen selittää myös sitä, että Kallaksen teokset käyvät uusille kirjallisuudenopiskelijoille vuosi vuodelta vaikealukuisimmiksi.

Siinä missä Kallaksen oma ääni olisi avannut näköaloja hänen elämäänsä, moniäänisyys olisi voinut yhä syventää tuotannon analyysia. Suurelle yleisölle eri tutkijoiden näkemykset Kallaksen tuotannosta ovat pääosin vieraita – miksi siis vaieta niistä? Esimerkiksi Kukku Melkaksen tulkinnat Kallaksesta kehityspessimistisenä luonnonrunoilijana olisivat globaalien ympäristökriisien aikana luultavasti kiinnostaneet ei-akateemistakin lukijaa. Laitisen kartoitukset tuo-

tannon myyttisistä aineksista olisivat puolestaan palvelleet Kallakseen vasta tutustuvia. Entä kuinka suuri oli Oskar Kallaksen, kielen- ja kansanrunouden tutkijan, vaikutus vaimonsa tuotantoon?

Vuorikuru ei sorru romantisoimaan Kallaksen elämänkäänteitä, mutta erityisen hienona säikeenä voi pitää sitä, kuinka kerrottu elämänmatka mutkittelee merien ympärillä, aina isän hukkumiskuolemasta kirjailijan toiveeseen tulla haudatuksi Suomenlahteen. Kohtalokkaan veden teema juoksee puhuttelevasti pitkin elämän ja tuotannon kosketuspintoja. Vuorikuru muun muassa nostaa esiin aivan liian vähälle huomiolle jääneitä Titanic-novelleja, jotka huipentuvat yhteen suomalaisen kirjallisuuden kauneimmista kuolemantansseista.

Aikana, jolloin suomalaista kirjallisuutta kaupitellaan kansainvälisille kustantajille tekohymyt hyyteessä, on hyvin kiinnostavaa lukea Kallaksen kansainvälisestä urasta ja maailmanmatkoista. Harva muistaa, että hän oli käännettyin suomalainen kirjailija ennen kuin Mika Waltari laati uudet ennätykset. Tosin yksi niin sanotun Suomen sillan rakentamisen seurauksista oli sekin, ettei Kallasta hetkeen pidetty lainkaan suomalaisena kirjailijana. Virossakin hän koki kolhuja: *Mare ja ta poeg* -näytelmän (1935) vastaanotto riistäytyi suoranaiseksi teatterisodaksi, jossa Kallaksen tekstiä syytettiin epävironmieliseksi.

Aino Kallas. Maailman sydämessä muistuttaa lukijaansa siitä, kuinka moni-aineksinen ja -kulttuurinen suomalaisen kirjallisuuden valtavirta on ollut jo klassisen kansankuvauksen kulta-aikoina. Ajatella, *Reignin pappi* (1926) sai SKS:n kirjallisuuspalkinnon samana vuonna kuin Ilmari Kiannon *Ryysyrannan Jooseppi* (1924). Silja Vuorikurun kirjoittama elämäkerta onkin hyvin tyylikäs johdatus paitsi Aino Kallaksen elämän ja tuotannon myös ajan kulttuurielämän sydämeen Virossa ja Suomessa – jälleen uusi Kallas-tutkimuksen kulmakivi.

Toni Lahtinen